

עלון שבועי מבית 'בני אמונים' וכל מאמיניהם

פרשת חיי שרה

פניני אמן ותפלה בפרשה

מאצרות אמונים

אסור השתחוויה על גבי אבן משכית

"ויהי כאשר שמע עבד אברהם את דבריהם וישתחו ויאצה לה" (כד כג)

לעיל (פס"כ כו) נאמר: "ויקח האיש וישתחו לה", מפני מה נוספה בפסוק שלפנינו המלה 'אצרה'?

פרש המיטף חקמה:

הלכה היא (ראה משנ"ב קלא ט) שאסור להשתחוות על רצפת אבנים אפלו לשם שמנים, כפתוב (ויקרא כו א): "ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחוות עליה", אלא אם כן יש דבר החוצץ בין המשתחוה למרקע. לפיכך, בפסוק שלפנינו שהשתחוה אליעזר בבית לבן טרחה התורה לפרש שהשתחוה אצרה - על גבי העפר ולא על רצפת האבנים. לעמת זאת לעיל שהשתחוה ליד הפעלן, שהוא מקום פתוח ובלתי מרצף, לא הצרכה התורה לציון זאת.

יצחק התפלל בין האילנות

"ויצא יצחק לטוח בשדה לפנות ערב" (כד טו)

"ל'טוח' - לטון תפלה, כמו (תהלים קב א): "שפך שיחו" (רש"י).

במסכת ברכות (לד ב) אמר רב פהגא: "הציוף עלי מאן דמצלי בנבכתא" [עזרת פנים היא בעיני - להתפלל בשדה]. ובתוספות שם (ד"ה הציוף) תמהו על כך שהרי בכתוב שלפנינו מבאר שיצחק התפלל בשדה?

ישב רבנו הב"ח:

לפיכך דמקה התורה וכתבה: "ויצא יצחק לטוח בשדה" ולא "להתפלל בשדה", כדי להבהיר שיצחק לא התפלל במקום פרוץ ללא מחצות, אלא נעמד לתפלה בין השיחים והאילנות.

בית חיים א"ח צ

כדי לזכות לבן כ'יצחק' יש להתפלל מעמק הלב

"ויסר אברהם ויחא אשה ושמח קטורה; ותלד לו את זמרון ואת יקשון ואת מדן ואת מדין ואת ישבן ואת שוח" (כה א-ב)

מעשה באברהם יקר שלאחר שנים ארוכות שהתפלל בקו כדי לזכות לבנים, זכה להנשע בדבר ישועה ורחמים. כאשר הגיע לבשר זאת לרבו בעל "שפת אמת" מגור, נפלקה השאלה מפיו כמאלה: "מדוע אחרים מתפללים ונושעים מיד, ואילו אני נזקקתי לתפלות כה רבות בטרום נושעתי?"

השיבו הרבי בחריפותו: "וימה לך כי תתמה על כך? הלא אף בתורה הקדושה מציינו כן; הנה אברהם אבינו התפלל משך שנים רבות כדי לזכות ביצחק. והנה, לאחר פטירת שרה, אף שכבר היה זמן מפלג, שב והתחמנו עם קטורה ומיד נולדו לו ששה בנים. אין לנו אלא לישב ולומר כי לבנים כ'זמרון', 'יקשון' וכו' נתן לזכות בקלות, אולם כדי לזכות בבן כ'יצחק' יש צורך בתפלות חוזרות ונשנות..."

'גדל תורה'

שבוכותה זכה לברך את ה' (הלן פס"כ): "ברוך ה' אלקי אדני אברהם". זאת משום שלמדו אברהם רבו כי שויה של ברכה הוא עשרה זהובים, ולפיכך נתן לה שני צמידים שיחזרו: "עשרה זהב משקלם". ואכן, פסוק זה הוא המקור לדיו המבאר בגמרא (ב"מ אב ב ובתוס' שם ד"ה וחזבו) כי שויה של ברכה הנו עשרה זהובים.

הוסיף וכתב התורת חיים' (שם ע"א) כי מקורו של דין זה הנו במעשהו של אליעזר, ולכן דיוו חכמים והעמידו את שויה של ברכה דוקא על 'עשרה זהובים', ולא 'דינרים' או 'סלעים', שהרי אף אליעזר נתן לרקה 'עשרה זהב' בשכר על הברכה.

בכך באר התורת חיים' את הכתוב בתהלים (פד יא): "כי טוב יום בחצרו מאלף בחרתי הסתופף בבית אלתי..." - כאשר שויה שויה האדם בחצרות בית ה' זוכה לברך מאה ברכות ששוין הכולל הוא אלף זהובים. וכך אמר דוד; אף אם יציעו לי אלף זהובים - שוכר מאה ברכות שאברך בבית ה', "בחרתי הסתופף בבית אלתי" וקבל את השכר העצום המבטח לי בעולם הבא.

יש להוסיף על דברי התורת חיים', כי אף שגם בביתו יכול האדם לצבור מאה ברכות, מכל מקום דיוו דוד בלשונו: "בחרתי הסתופף בבית אלתי" - ששם מצויים אנשים שיגעו אמן אחר ברכותיו כמבאר בש"י' (ח"ו"מ ספ"ד) כי שכר עשרה זהובים נתן דוקא על ברכה הנענית באמן. רמז לכך הוא שראשי תבות של הפסוק: "כי טוב יום בחצרו מאלף בחרתי הסתופף בבית אלתי" הגם בגימטריה צ"א כגימטריה של אמן.

סגלת הזכרת היחוד הקדוש

"ויאמר בת מי את הגידוי נא לי" (כד כג)

"נא לי" בגימטריה 'אמן', האריך אליעזר בדבורו, לפי שרצה להזכיר את היחוד הקדוש הפלול בבתב 'אמן' בשעה שעסק בזווגו של יצחק, כדי שהדבר יסעי בידו.

בית ישראל' (לרצה מויד'טטובים)

אין להתפלל במקום טמאה

"ויאמר בוא ברוך ה' למה תעמד בחוץ ואנכי פניתי הבית" (כד לא)

"ואנכי פניתי הבית" - מעבודת איליילים" (רש"י).

פרש רבי פינחס הלוי הורוביץ בעל ההפלאה:

משהבחין לבן כי אליעזר עומד בעצומה של תפלה (מפשר לעיל פס"כ) הבין כי נמנע מלהכנס לביתו מחשש שיש בו עבודה זרה, כפי שפסק הש"תן ערוך' (א"ח צד ט וראה מג"א שם יג), שאסור להתפלל במקום של עובדי כוכבים מפני הטמאה המצויה בו.

בשל כך אמר לו: "למה תעמד בחוץ? והרי 'ואנכי פניתי הבית' - מעבודה זרה, וממילא מוטב שתתפלל בתוכו, כפסק הש"תן ערוך' (שם צ ח): "לא יתפלל במקום פרוץ כמו בשדה, מפני שכשהוא במקום צניעות חלה עליו אמת מלך ולבו נשבר".

פנים פוח'

שדוך משמים

"הקרה נא לפני היום" (כד ט)

ונשאל הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א:

פעמים רבות אנשים נתקלים בספקות ובלבטים בעניני שדוכים, ומתוך כך משהים את השדוך עד שיקבלו אות משמים המרמז להם כי זהו זווג האמת, כפי שבבש וקבל אליעזר עבד אברהם. האם מתר לנהג כך?

השיב על פי מעשה שספר רבי משה אהרן שטרן זצ"ל - המשיגים דקמניץ:

"בתקופת השדוכים הסתייעתי רבות בקבי הצדיק רבי יעקב יוסף הרמן זצ"ל. כאשר הנעתי למצב שהייתי צריך להכריע לכאן או לכאן, נקט סבי פעלה נדירה; הוא שם פעמיו אל הכתל המערבי והתפלל מעמק לבו שישלח לו משמים רמז שיסעי בידו להכריע בשאלת השדוך. עודו מתפלל, ולפתע התעופפה למולו פסת גיר ונחתה למרגלותיו. כשהתכופף להגביהה הבחין כי היה זה דף מסדור תפלה, שבו הופיע הפסוק הנאמר בסדר הנחת התפלות: 'וארשתיך לי לעולם וארשתיך לי בצדק ובמשפט ובחסד וברחמים' (הושע ב טא). אף למותר לציון כי בו ביום נסגר השדוך לחיים ולשלום".

הנה לנו דמקה חיה בת ימינו לכך שבקשה אמיתית הובקעת ממעמקי הלב יכולה להביא לתוצאות שפאלו.

מה' יצא הדבר' עמ' 149

תפלת אליעזר ונענתה מיד

"ויהי הוא טרום כלה לדבר והנה רבקה יצאת" (כד טו)

פרש הרמ"ק רבי משה חיים אפרים מסיד'קוב:

במסכת תענית (כה ב) קובעה הגמרא כולל בענין תפלת הצבור, כי אם נענתה תפלת הצבור מיד לאחר שסיימה - שבח הוא לצבור שמהר הקדוש ברוך הוא למלא מבקשים. לפי זה נתן להסביר כי זאת אשר העידה התורה על אליעזר עבד אברהם: "ויהי הוא טרום כלה לדבר" - וימני ונענה: "והנה רבקה יצאת".

דגל מתנה אפרים'

הברכה מקדשת את המאכל

"ותכל להשקותו ותאמר גם לגמליך אשאב" (כד יט)

באר רבי שמאי גינזבורג:

הדגישה התורה כי רבקה לא נתנה לגמלים מהמים שנותרו בכדו של אליעזר אלא שאבה בעבורם במיוחד. זאת עשתה לאור דברי הפוסקים (פ"ה המים יו"ד קטו ס"ק ד) שאסור לתת לבהמה או לגוי משיגרי מאכל שברך עליו ישראל, משום כבוד הברכה. אמרי שמאי

שכר הברכה 'עשרה זהב'

"ויחא האיש גזם זהב כמע משקלו ושני צמידים על דיה עשרה זהב משקלם" (כד כב)

בספרו 'אור דרוץ' (פס"ה הדס עט) הביא רבנו יצחק מוינה בשם רבו רבי יהודה החסיד, כי אליעזר לא נתן לרבקה את שני הצמידים לשם מתנה בעלמא, כי אם פתשולם על כך

על הפסוק בפרשתנו (בראשית כד א): "ואברהם זמן בא בימים וה' ברוך את אברהם בכל", כתבו בעלי התוספות (תוספות השלם ח"ב עמ' רמה):

זמן בא בימים - סופי תבות 'אמן', רמז לדברי חז"ל (ברכות מז א; שבת קט"ב) כי בזכות ענינת אמן זוכה האדם לאריכות ימים בעולם הזה ובעולם הבא.

אמן. בכל העולמות.

קריאת שמע - הקדמה (ד)

קבלת על מלכות שמים בכל יום

כבר הקדמנו במאמרים קודמים כי מהותה של מצות קריאת שמע הגה קבלת על מלכות שמים והכרזה על יחוד ה' (ע"פ ספר החינוך מצוה תכ).

במדרש (דבר פ"ב) דרשו על הכתוב (תהלים עג כה): "מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ", כי בשעת מתן תורה פתח הקדוש ברוך הוא את כל הרקיעים כדי להודיע לישראל שצויו אלו-ה אחר מלבדו. ואכן, מיד אברהם נכנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא: "מי לי בשמים" - חוץ מכבודך, וכשם שאין לי בשמים אלא אתה, כך לא חפצתי באחר בארץ, אלא נכנסת אני בכל יום לבתי כנסיות ומעידה עליך ואומרת: "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד".

אף הקדוש ברוך הוא השיב להם כנגמולם הטוב, כמבאר בגמרא בבבבכות (ו א): "אמר להם הקדוש ברוך הוא: 'אתם עשיתם חטיבה בעולם, ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם... שגאמר (דה"א ז א כא): וימי כעמך ישראל גוי אחד בארץ".

יש להבין, מפני מה עלינו לעשות זאת פעמים בכל יום ויום, וכי לא די בכך שנעשה זאת פעם אחת בחיננו?

תרה מאת, בגמרא בבבבכות (ג סג) מבאר: "פתח רבי יהודה בכבוד תורה ודרש: 'הספכת ושמע ישראל היום הזה נהיית לעם' (דברים כו ט). וכי אותו היום נתנה תורה לישראל, והלא אותו יום סוף ארבעים שנה היה? אלא ללמדך שחביבה תורה על לומדיה בכל יום ויום - כיום שנתנה מהר סיני. אמר רבי תנחום בריה דרב חיאי איש כפר עכו, תדע, שהרי אדם קורא קריאת שמע שחרית וערבית, וערב אחד אינו קורא - דומה כמי שלא קרא קריאת שמע מעולם".

כך הסביר זאת הרמח"ל ב'דרך ה' (ח"ד פ"ד): "הבורא יתברך שמו, הנה הוא מלך על כל ברייתו. ופרוש ענין זה הוא, כי אמנם אמתת מציאותו יתברך הוא דבר בלתי נתלה בזולתו כלל ובלתי מתיחס לזולתו... ואולם רצה בטובו וחסדו, להשפיל כבכול בענותו את רום כבודו ולהיות מתיחס אל נבראיו, אף על פי שבאמת אין להם יחס עמו כלל. ורצה להיות להם במדרגת מלך אל עם, שיחשב להם לראש ולמנהיג, ולהתפחד כביכול גם כמלך שמתפחד בעמו, וכענין שגאמר (משלי יד כח): 'ברב עם הדרת מלך'. ובבחינה זו נקראהו 'מלכו של עולם'. והנה בבחינה זו הוא נחשב לנו לראש ומתפחד בנו, וגם אנו חייבים לעבד עבודתו ולשמע אליו לכל אשר יצוה, כמלך בעמו.

ואולם בבחינה זו גם כן חייבים אנו להפירו בכל יום ולקיים מלכותו עלינו ולהשתעבד אליו לגזרותיו כעבדים אל מלכם. וזה נקרא קבלת על מלכות שמים, ונקלל ענינה כפסוק זה של 'שמע ישראל', דהינו ההודאה בדבר זה שהוא מלך מלכי המלכים, מולך בכל ברייתו העליונים והתחתונים, וקבול על מלכותו והשתעבד אליו".

סדר הפרשיות

בגמרא (ברכות י"א) הסבירו את סדר פרשיות קריאת שמע כך: "למה קדמה פרשת 'שמע' ל'והיה אם שמעי? אלא כדי שימלך עליו על מלכות שמים ואחר כך יקבל על מצוות, ו'היה ל'יאמר', ש'והיה' נוהג בין ביום ובין בלילה, ו'יאמר' אינו נוהג אלא ביום בלבד".

הסבא משמעל המשיל זאת לחולה אנוש שלרפואתו נצרך הרופא להכאיב לו עד מות; אם חכם הוא, ישכיל להפנים אל לבו כי הרופא דורש אף ורק את טובתו, ואז יקל עליו לקבל מרדיו את היסורים, כי כבר השיב אל לבו כי הרופא אינו עושה זאת משנאותו, אלא מרב אהבתו. אף אם הוא סכל, ילחם עם הרופא, והרופא המתחב לרפאו יאלץ להכאיב לו יותר, וכך גם תרחק רפואתו.

אף בענין המצוות כך הוא: המצוות נועדו כדי לתקן את נשמתנו, אלא שבין המצוות ישנן כאלו הקשות מאד לקיום, על כן המליצו לנו חכמים לקבל עלינו תחלה על מלכות שמים, כלומר - להפנים כי הבורא יתברך חפץ אף ורק להטיב לנו, וכך יקל עלינו לקבל את על המצוות, שאם לא כן יצטרך הבורא ליסרנו כדי שזנאינו, וכך נפסיד בכפלים (פתי הסבא משמעל מים נוזאים ח).

סדר קריאת שמע כנגד עשרת הדברות

המשנה ברוכה (א"א ס"א ב) הביא בשם 'אלהי רבה' שהביא בשם 'הכלבו' ע"פ דברי הירושלמי שבקריאת שמע יש עשרה ענינים המוקבלים לעשרת הדברות, וצריך האדם להתבונן בכך באמירת קריאת שמע, כדי שלא לעבר חלילה על אחד מהם:

- א. ה' אלקינו - כנגד 'אנכי ה' ב. ה' אלהי - כנגד 'לא יהיה לך'; ג. ו'אהבת' - כנגד 'לא תשא את שם ה' אלקיך לשווא', שהרי אהוב את המלך לא ישבע בשמו לשקר; ד. 'על מזוהות ביתך' - ולא בית הברכה, כנגד 'לא תחמדי'; ה. 'ואספת דגנך' - ולא דגן הברכה, כנגד 'לא תגנב'; ו. 'ואבדתם מהרה' - כנגד 'לא תרצח', שכן דין ההורג להרהר; ז. 'למען ירבו ימיכם' - כנגד 'אבדת' את אביך, שאריכות ימים היא שכרה של מצוה זאת; ח. 'ולא תתורו...' ואחרי עיניכם - כנגד 'לא תנאף'; ט. 'למען תזכרו...' את כל מצוותי - כנגד 'זכור את יום השבת', שכן שוקלה שבת כנגד כל התורה; י. 'אני ה' אלקיכם' - כנגד 'לא תענה ברע עד שקר'.

הבאר היטב (שם) הוסיף שאם עבר האדם חלילה על אחד מהם, יקבל על עצמו את אותו הדבר מחדש באמירתו בסדר קריאת שמע.

עוד אמן אחת...

ההיסטוריה היהודית עמוסת הנסיגות והצרות נפגשה עשרות פעמים בתהליך ומפירה אותו על בריו: בכל פעם שבגיה עומדים מול קושי או מכאוב הם מפשפים במעשיהם ומחפשים אחר מצוה שזקוקה לחיזוק, או גדר הלכה שנופך. לפעמים, חסרה מצוה אחת להטות את הכף ולמנע מאסון כבד לפיך, כפי שארע בקורין שבאוקראינה לפני קמאיתם שנה:

לגאון הקדוש רבי פינחס מקורין זי"עא היה בן ושמו מאיר'ל. ילד מיוחד היה, פקח ומלא חן, מצטיין בלמודיו ובעל מדות נאצלות, שהיה לשמחת כל רואיו ומפרידו. רבי פינחס התפאר בו, והוא הסב לו מלוא הכף נחת.

ל'מים, פרצה בסביבות העירה קורין מגפה אמה שהשתוללה והפילה חללים רבים. בתי הכנסת התמלאו מתפללים ביום ובלילה, ובכיותיהם קרעו לבבות. אף כמו ונגעלו שיערי רחמים, והמגפה גברה והתחזקה מיום ויום ואין מושיע.

מהרו היהודים האמללים תושבי הסביבה, באו לקורין אל רבי פינחס והתחננו בשברון לב: "הושיעה רבי! הלא דברך נשמע בשמים, צדיק גזר והקדוש ברוך הוא מקיים! חוס ורחם עלינו, רבי, ועורר נא רחמים עליונים עלינו, על נשותינו ועל טפנו, לבלתי תת למשחית לבא בפתחינו!"

נכמרו רחמיו של רבי פינחס, נתעטר ועמד בתפלה והרעיד עליונים ותחתונים בשופכו צקון לחשו לפני רבון העולמים. אולם, לשוא. גזר הדיו האים נשאר, ולהט החרב המתהפכת המשיתה להפיל חללים.

או אז פתח רבי פינחס את ארון הקדוש והכריז במעמד כל העדה: "רבונו של עולם! בן יש לי, מאיר'ל, החביב עלי כאישון עיני. נותן אני לך אותו במתנה גמורה! קחהו מאתי, ובלבד שיהיה קרוב כפרה בעבור כלל ישראל!"

תפלתו של רבי פינחס התמקלה, והמגפה פסקה כליל... וכצפוי, בו ביום חלה ילדו מאיר'ל אנושות.

מהומה פרצה בקורין. הלא מאיר'ל הוא הבן-יקיר של הצדיק, ילד שעשועיו, תקותו ומשיך מורשתו. הימך כי יאסף אל עמיו?

נחפזו הכל לשוב לביתו של הצדיק, ופרצו בכיות וזעקות שפלחו את האויר ועלו עד לב השמים: "לא, צדיק וקדוש! לא ולא! איננו חפצים בקרבך הגדול! אנו מעדיפים את האור הגדול, את מאיר'ל, שוכבו עתיד לדרך ולהאיר לכלנו!"

כה הוסיפו לצעק ולהתפחם, עד כי נכמרו רחמי רבי פינחס, נגש אל ארון הקדוש פעם נוספת, טמן ראשו בין ספרי התורה וקרא: "רבונו של עולם! גלוי ודוע לפניך שנתתי את בני מאיר'ל במתנה גמורה ובלב שלם לכפר על בני ישראל, ואכן קרבני התקבל לפניך והמגפה נעצרה. אף דא עקא והיהודים מסורבים לוותר על מאיר'ל שלי, ועתה איני יודע להשית עצה ננפשי; מה אעשה?"

חלפו כמה רגעי דומיה. ראשו של הצדיק היה רכון בין הספרים הקדושים, ודמעות גלו מעיניו הטהורות.

הקהל העצום שהתאסף בבית המדרש, צפה בדריכות ובחרדה להתרחקו: האם חיי מאיר'ל ישו את הכף ואז תשוב, חלילה, המגפה ותפה ביהודי העירה השבורים?...

ולפתע התנשא ראשו עטור השיבה של רבי פינחס, והוא הכריז בקול:

"מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב, הוא יברך את החולה, והודה מאיר... בתוך שאר חולי ישראל, ונאמר אמן".

קול 'אמן' רבתי נשמע מפי כל הקהל העצום. הקול הגדול הרעיש והרעיד את אמות הספים בבית הכנסת, ודומה היה כי קירותיו נעים כנוע עצי היער. קול האמן העצמתי נשמע בכל העירה, טפס למרום, בשקע דלתי שמים וקרע שחקים ממעל - וראו זה פלא:

החל מאותו הרגע החל מאיר'ל להבריאה! אף המגפה, לאחר שכבר נעצרה, לא שבה עוד. ויהי לפלא!

(ישיבת חכמי לונגלין ח"א עמ' כ"ח)